

Te Reo Pākehā

Ko tō ringa ki ngā rākau a te Pākehā, Hei ara mō tō tinana.

I roto i tēnei wāhanga ako, ka noho te reo Pākehā hei huarahi whakawhiti whakaaro, hei pūkenga whakahoahoa, hei kākahu mō te whakaaro, hei huarahi ki ngā taumata o te mātauranga.

Hei tautoko tēnei wāhanga ako i te wāhanga ako reo Māori. Ko te aronga matua he whakakaha ake i ngā pūkenga reo kua rārangihia i roto i te wāhanga ako reo Māori. Nō reira, e whai ana tēnei wāhanga ako kia tāpiri ake i te reo Pākehā ki te puna reo o te ākongā.

Te Reo Pākehā

Tērā ō tātou mātua, ō tātou tīpuna e mārāma ana ki ngā painga o te ako i te reo Pākehā hei huarahi ki te ao whānui. Koirā i puta ai tērā kōrero rongonui a Tā Apirana Ngata hei akiaki i te hunga tamariki ki te pupuri ki ngā taonga tuku iho a ngā tīpuna, arā, ko te reo Māori, a, ki te whai atu anō i ngā 'rākau' a te Pākehā – ko te reo Pākehā tētahi o aua 'rākau'.

E rongō tonu ana i tērā akiaki a te tipuna rā i roto i ngā kōrero a ngā mātua o ēnei rā. Nō reira, e tautoko ana tēnei marau i te wawata mō ngā tamariki i roto i ngā kura reo Māori, kia matatau rātou ki te reo Māori me te reo Pākehā.

Ko tā tēnei wāhanga ako he ārahi i ngā ākongā kia matatau ki te reo Pākehā kia taea e rātou:

- te whai wāhi atu ki te ao whānui;
- te kōrero, te whakarongo, te tuhituhi, te pānui, te mātakitaki me te whakaatu i te reo Pākehā;
- te eke ki ngā taumata o te reo Pākehā;
- te whakatutuki i ngā whāinga o te NCEA (ki te hiahia te ākongā);
- te whai atu i tā rātou e hiahia ai i roto i te reo Pākehā.

Te Hanga o tēnei Wāhanga Ako

Ehara i te mea he reo tauhou te reo Pākehā ki ngā ākongā i roto i ngā kura reo Māori. Mō ētahi pea, ko te reo Pākehā te reo kōrero tuatahi. Mō te tino nuinga o ngā ākongā i ngā kura reo Māori, ko te reo Pākehā tētahi o ō rātou reo ā-waha. Nō reira e tautoko atu ana tēnei wāhanga ako i ēnei mātauranga o te ākongā, ā, ka ārahina kia whakawhānui ake i ngā pūkenga kua mau kē i a ia. Ko te otinga ake, ka tipu te ākongā hei tangata reo rua.

E whai atu ana tēnei wāhanga ako i ētahi āhuetanga e rua o te reo, arā, ko te whakamahia o te reo i roto i ngā mahi o ia rā, ā, ko te whakamahia o te reo i roto i ngā mahi o te kura.

I roto i ngā mahi o ia rā, ka aro atu ngā ākongā ki ngā āheinga, ki ngā kīwaha me ngā kīrehu o te reo Pākehā. Ko te āheinga reo te take i kōrero ai tātou, arā, ko te mihi, ko te hoko i tētahi mea, ko te whakarite hui, ko te kimi āwhina, ko te aha, ko te aha. E hia nei ngā āheinga reo i roto i ngā nekenekehanga o te rā.

E eke ai te ākongā ki ngā taumata o te mātauranga, me matatau ia ki te reo o te akomanga, o te mātauranga me te kaupapa ako. Mā te ako i ēnei āhuetanga o te reo Pākehā e eke ai te ākongā ki ngā taumata e hiahia ana ia i roto i ngā akoranga o te kura tuarua me te kura tuatoru, pēnei i te whare wānanga, i te kuratini rānei.

I roto i te ako i ēnei taha e rua o te reo Pākehā, ka whakawhānuihia ake ngā pūkenga katoa o te reo - taha whakarongo, taha kōrero, taha pānui, taha tuhituhi.

TE WHAKARONGO, TE PĀNUI, TE MĀTAKITAKI

Ngā tukanga me ngā rautaki

Ka āhei te ākongā ki:

- Te kōtuitui i ngā puna mōhiohio, ngā tukanga me ngā rautaki i runga i te whai hua me te māia, hei tautohu, hei hanga, hei whakapuaki anō i ngā ariā ka hōhonu kē ake, ka hōhonu kē ake.

Ngā Tohu:

– ka tīpako, ka pānui i ngā tuhinga hei mahi pārekareka noa, hei oranga ngākau whaiaro mōna; – ka āta kite, ka mārama, ka whai whakaaro ki ngā hononga i waenga i te reo ā-waha, te reo ā-tuhi, me te reo ataata; – ka kōtuitui i ngā puna mōhiohio me ngā mātauranga kua mau kē i a ia i runga i te whai hua me te māia, e mārama ai ngā momo	tuhinga ka huhua kē ake, ka uaua kē ake; – ka tīpako, ka whakamahi i ngā rautaki tukatuka, kimi māramatanga e tika ana, i runga i te māia; – ka wānanga arohaehae i ngā tuhinga i runga i te mārama me te māia; – ka aroturuki, ka arotake i a ia anō, ka whakaahua ā-kupu i te ahu whakamua, me te whakaatu i tāna e ako ana i runga i te māia.

Mā te whai i ēnei tukanga me ēnei rautaki i āna mahi whakarongo, pānui, mātakitaki, ka āhei te ākongā ki:

Ngā whāinga me ngā hunga mā rātou ngā tuhinga

- Te whakaatu i te mārama pakari he mea tārai te tuhinga kia hāngai ki te āhua o te whāinga me te hunga mā rātou taua tuhinga.

Ngā Tohu:

– ka āta kite, ka mārama he mea āta waihanga ngā tuhinga kia rite ki ngā whāinga, ki ngā hunga mā rātou ngā tuhinga, me ngā āhuatanga maha, ka whiriwhiri anō i tēnei āhua;	– ka tautohu i te titiro a tēnā, a tēnā i roto i ngā tuhinga, me te āta kite mā te tuhinga tonu pea e whakatau te tūnga o te kaupānui; – ka arotake i te whaitake me te whai hua o ētahi tuhinga i runga i te māia.

Ngā ariā

- Te whakaatu i te mārama pakari ki ngā ariā o roto, o waenga, ā, kei tua anō i ētahi tuhinga.

Ngā Tohu:

– ka kapo i te tikanga, mā te mārama ki ngā ariā rerewhānui; – ka kite i ngā hononga, mā te whakamāori i ngā ariā o roto, o waenga i ngā tuhinga, i ngā horopaki maha;	– ka āta kite he neke atu pea i te pānuitanga kotahi e taea ana i roto i tētahi tuhinga; – ka mahi, ka tautoko hīkarotanga mai i ngā tuhinga, ko ia anake.

Ngā āhuatanga reo

- Te whakaatu i te mārama pakari ki te wāhi ki ngā āhuatanga reo hei whakaputa pānga i roto, i waenga i ngā tuhinga.

Ngā Tohu:

– ka tautohu i te maha tonu o ngā āhuatanga reo ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata, ka mārama anō ki te hua o tēnā, o tēnā; – ka nanao atu i te huhua o ngā kupu hei kapo i te tikanga o te kōrero;	– ka mārama ki te mahi tahi a ngā tikanga tuhi ki te kawē i te whakaaro, ki te whakaputa pānga, ā, ka whakamāori anō i tēnei āhua; – ka mārama he rerekē anō ngā reo me te āhua o te tuhi o tēnā, o tēnā kaituhi, ka tautohu, ka whakamārama anō i ēnei rerekētanga.

Te hanga

- Te whakaatu i te mārama pakari ki te maha tonu o ngā whakatakotoranga.

Ngā Tohu:

- ka tautohu, ka mārama anō ki ngā āhuatanga me ngā tikanga o te maha tonu o ngā whakatakotoranga tānga, ka whai whakaaro ki te wāhi ki ēnei hei kawē i ngā whakaaro o roto i te tuhinga.

TE KŌRERO, TE TUHITUHI, TE WHAKAATU

Ngā tukanga me ngā rautaki

Ka āhei te ākongā ki:

- Te kōtuitui i ngā puna mōhiohio, ngā tukanga me ngā rautaki i runga i te whai hua me te māia, hei tautohu, hei hanga, hei whakapuaki i ngā ariā kei te hōhonu kē atu.

Ngā Tohu:

- ka whakamahi i te mārama kukune ki ngā hononga i waenga i te reo ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata ina titoa he tuhinga;
- ka tito i te maha tonu o ngā tuhinga kei te kaha kē atu te matahuhua me te uaua, mā te kōtuitui i ngā puna mōhiohio me ngā rautaki tukatuka;
- ka kimi i ngā whakahokinga kōrero mai, me te kuhu atu i ngā whakatikatika kia mārama ake ai ngā tuhinga, kia nui ake anō te pānga;
- ka huritao ki āna ake tuhinga: ka aroturuki, ka arotake i tāna ake ahu whakamua, ka whakahua i tāna e ako ana i runga i te māia.

Mā te whai i ēnei tukanga me ēnei rautaki i āna mahi whakarongo, pānui, mātakitaki, ka āhei te ākongā ki:

Ngā whāinga me ngā hunga mā rātou ngā kōrero

- Te whakaatu i te mārama pakari ki te tārai i ngā tuhinga kia hāngai ai ki ngā hunga maha, ki ngā whāinga maha

Ngā Tohu:

- ka hanga i te maha tonu o ngā tuhinga e whakaatu ana i te mārama ki te whāinga me te hunga mā rātou te tuhinga, mā te āta kōwhiri
- i ngā kupu, i ngā whakaaro, i te reo, me te hanga e rite ana;
- ka hiki ake, ka kawea roa i te reo whaiaro i ngā wāhi e hāngai ana.

Ngā ariā

- Te whakaatu i te mārama pakari ki ngā ariā o roto, o waenga, ā, kei tua anō i ētahi tuhinga.

Ngā Tohu:

- ka whakahiato, ka whakawhiti i ngā ariā, ngā mōhiohio, me ngā māramatanga rerewhānui;
- ka mahi ki te waihanga tuhinga kopi kua āta whakamaheretia, e honohono pai ana, mā te tāpiri taipitopito ki ngā ariā, mā te hono haere rānei i ngā ariā, i ngā taipitopito rānei;
- ka whakaatu i te mārama ki te maha tonu o ngā aronga, o ngā titiro.

Ngā āhuratanga reo

- Te tīpako me te whakamahi i te maha tonu o ngā āhuratanga reo kia hāngai tonu, e tutuki ai ngā pānga huhua.

Ngā Tohu:

- ka āta whakamahi i te maha tonu o ngā āhuratanga ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata hei kawea i te whakaaro, i te pānga, e pārekareka ai ngā kōrero ki te hunga mā rātou te tuhinga;
- ka nanao atu i te huhua o ngā kupu hei āta whakapuaki i te whakaaro whāiti;
- ka whakamahi i te maha tonu o ngā tikanga tuhi, tae atu ki te whakatakoto tika i te kōrero me ngā tikanga tātaki, i runga i te hāngai, i te whai hua, me te tika.

Te hanga

- Te whakariterite tuhinga, me te whakamahi i te huhua o ngā whakatakotoranga e hāngai ana, e whai hua ana.

Ngā Tohu:

- ka tutuki pai te honohono tahi me te uru katoa atu o ngā whakaaro e tika ana ina waihangatia he tuhinga;
- ka whakariterite, ka whakahiato i ngā ariā me ngā mōhiohio hei whakatinana i tētahi whāinga, i tētahi pānga rānei, me te nanao atu i ngā āhuratanga me ngā tikanga o ētahi whakatakotoranga tuhinga huhua.

TE WHAKARONGO, TE PĀNUI, TE MĀTAKITAKI

Ngā tukanga me ngā rautaki

Ka āhei te ākongi ki:

- Te kōtuitui i ngā puna mōhiohio, ngā tukanga me ngā rautaki i runga i te whai hua, i te māia, me te hāngai pū, hei tautohu, hei hanga, hei whakapuaki i ngā ariā kei te hōhonu kē atu.

Ngā Tohu:

- ka tīpako, ka pānui i ngā tuhinga hei mahi pārekareka noa, hei oranga ngākau whaiaro mōna;
- ka āta kite, ka mārama ki ngā hononga i waenga i te reo ā-waha, te reo ā-tuhi, me te reo ataata, ka kite anō i te hua o ēnei āhuatanga;
- ka kōtuitui i ngā puna mōhiohio me ngā mātauranga kua mau kē i a ia i runga i te whai hua, i te māia, me te hāngai pū, e mārama ai

ngā momo tuhinga ka huhua kē ake, ka uaua kē ake;

- ka tīpako, ka whakamahi i ngā rautaki tukatuka, kimi māramatanga e tika ana, i runga i te māia me te āhei ki te whakawāwā;
- ka wānanga arohaehae i ngā tuhinga i runga i te mārama me te māia;
- ka aroturuki, ka arotake i a ia anō, ka whakaahua ā-kupu i te ahu whakamua, me te whakaatu i tāna e ako ana i runga i te māia.

Mā te whai i ēnei tukanga me ēnei rautaki i āna mahi whakarongo, pānui, mātakitaki, ka āhei te ākongi ki:

Ngā whāinga me ngā hunga mā rātou ngā tuhinga

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā he mea tārai te tuhinga kia hāngai ki te āhua o te whāinga me te hunga mā rātou taua tuhinga.

Ngā Tohu:

- ka āta kite, ka mārama he mea āta waihanga ngā tuhinga kia rite ki ngā koronga maha, ki ngā āhuatanga maha, ka kite anō i te hua o tēnei āhua;

- ka tautohu i te titiro a tēnā, a tēnā i roto i ngā tuhinga, me te āta kite mā te tuhinga tonu pea e whakatau te tūnga o te kaupānui;
- ka arotake i te whaitake me te whai hua o ētahi tuhinga.

Ngā ariā

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā ki ngā ariā o roto, o waenga, ā, kei tua anō i ētahi tuhinga.

Ngā Tohu:

- ka kapo i te tikanga, mā te mārama ki ngā ariā ka hōhonu kē ake, ka hōhonu kē ake;
- ka whiri i ngā hononga, mā te tātari i ngā ariā o roto, o waenga i ngā tuhinga, i ngā horopaki maha;

- ka āta kite he maha pea ngā pānuitanga e taea ana i roto i tētahi tuhinga;
- ka mahi, ka tautoko hīkarotanga mai i ngā tuhinga, ko ia anake.

Ngā āhuatanga reo

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā ki te wāhi ki ngā āhuatanga reo hei whakaputa pānga i roto, i waenga i ngā tuhinga.

Ngā Tohu:

- ka tautohu i te maha tonu o ngā āhuatanga reo ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata ka hōhonu kē ake, ka hōhonu kē ake, ka mārama anō ki te hua o tēnā, o tēnā;
- ka nanao atu i te huhua o ngā kupu hei kapo i te tikanga o te kōrero;

- ka mārama ki te mahi tahi a ngā tikanga tuhi ki te kawē i te whakaaro, ki te whakaputa pānga, ā, ka tātari anō i tēnei āhua;
- ka mārama he rerekē anō ngā reo me te āhua o te tuhi o tēnā, o tēnā kaituhi, ka kite anō i te hua o ēnei rerekētanga.

Te hanga

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā ki te maha tonu o ngā whakatakotoranga.

Ngā Tohu:

- ka tautohu, ka mārama anō ki ngā āhuatanga me ngā tikanga o te maha tonu o ngā whakatakotoranga tuhinga, ka kite anō i te hua o ēnei hei kawē i ngā whakaaro o roto i te tuhinga.

TE KŌRERO, TE TUHITUHI, TE WHAKAATU

Ngā tukanga me ngā rautaki

Ka āhei te ākongā ki:

- Te kōtuitui i ngā puna mōhiohio, ngā tukanga me ngā rautaki i runga i te whai hua, i te māia me te hāngai pū, hei tautohu, hei hanga, hei whakapuaki i ngā ariā kei te hōhonu kē atu.

Ngā Tohu:

- ka whakamahi i te mārama kukune ki ngā hononga i waenga i te reo ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata ina titoa he tuhinga;
- ka tito i te maha tonu o ngā tuhinga kei te kaha kē atu te matahuhua me te uaua, e honohono tahi ana anō ngā whakaaro o roto, mā te kōtuitui i ngā puna mōhiohio me ngā rautaki tukatuka;

- ka kimi i ngā whakahokinga kōrero mai, me te kuhu atu i ngā whakatikatika kia mārama ake ai ngā tuhinga, kia nui ake anō te pānga;
- ka huritao ki āna ake tuhinga: ka aroturuki, ka arotake i tāna ake ahu whakamua, ka whakahua i tāna e ako ana i runga i te māia.

Mā te whai i ēnei tukanga me ēnei rautaki i āna mahi whakarongo, pānui, mātakitaki, ka āhei te ākongā ki:

Ngā whāinga me ngā hunga mā rātou ngā kōrero

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā ki te tārai i ngā tuhinga kia hāngai ai ki ngā hunga maha, ki ngā whāinga maha.

Ngā Tohu:

- ka hanga i te maha tonu o ngā tuhinga e whakaatu ana i te mārama ki te whāinga me te hunga mā rātou te tuhinga, me te hua o

ēnei mea, mā te āta kōwhiri i ngā kupu, i ngā whakaaro, i te reo, me te hanga e rite ana;

- ka hiki ake, ka kawea roa i te reo whaiaro i ngā wāhi e hāngai ana.

Ngā ariā

- Te tīpako, te whakahiato, te whakawhiti i ngā ariā kawea roa, mō ngā kaupapa huhua noa.

Ngā Tohu:

- ka whakahiato, ka whakawhiti, ka kawea roa i ngā ariā, ngā mōhiohio, me ngā māramatanga rerewhānui;
- ka waihanga tuhinga kopi kua āta whakamaheretia, e honohono pai ana, mā te

tāpiri taipitopito ki ngā ariā, mā te hono haere rānei i ngā ariā, i ngā taipitopito rānei;

- ka whakaatu i te mārama hōhonu ki te maha tonu o ngā aronga, o ngā titiro.

Ngā āhuatanga reo

- Te tīpako me te kōtuitui haere i te maha tonu o ngā āhuatanga reo kia hāngai tonu, e tutuki ai ngā pānga huhua.

Ngā Tohu:

- ka āta whakamahi i te maha tonu o ngā āhuatanga ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata hei kawea i te whakaaro, i te pānga, me te rere noa o te kupu i te waha, e pārekareka ai ngā kōrero ki te hunga mā rātou te tuhinga;

- ka nanao atu i te huhua o ngā kupu hei āta whakapuaki i te whakaaro whāiti;

- ka whakamahi i te maha tonu o ngā tikanga tuhi, tae atu ki te whakatakoto tika i te kōrero me ngā tikanga tātaki, i runga i te hāngai, i te whai hua, me te tika.

Te hanga

- Te whakariterite tuhinga, me te whakamahi i te huhua o ngā whakatakotoranga e hāngai ana, e honohono ana, e whai hua ana.

Ngā Tohu:

- ka whakariterite, ka whakahiato i ngā ariā me ngā mōhiohio hei whakatinana i tētahi whāinga, i tētahi pānga rānei, me te āta nanao atu i ngā āhuatanga me ngā tikanga o ētahi whakatakotoranga tuhinga huhua.

TE WHAKARONGO, TE PĀNUI, TE MĀTAKITAKI

Ngā tukanga me ngā rautaki

Ka āhei te ākongi ki:

- Te kōtuitui i ngā puna mōhiohio, ngā tukanga me ngā rautaki i runga i te whai hua, i te māia, me te hāngai pū, hei tautohu, hei hanga, hei whakapuaki i ngā ariā kei te hōhonu kē atu.

Ngā Tohu:

- ka tīpako, ka pānui i ngā tuhinga hei mahi pārekareka noa, hei oranga ngākau whaiaro mōna;
- ka āta kite, ka mārama ki ngā hononga i waenga i te reo ā-waha, te reo ā-tuhi, me te reo ataata, ka kite anō i te hua o ēnei āhuatanga;
- ka kōtuitui i ngā puna mōhiohio me ngā mātauranga kua mau kē i a ia i runga i te whai hua, i te māia, me te hāngai pū, e mārama ai ngā momo tuhinga ka huhua kē ake, ka uaua kē ake;
- ka tīpako, ka whakamahi i ngā rautaki tukatuka, kimi māramatanga e tika ana, i runga i te māia me te āhei ki te whakawāwā;
- ka wānanga arohaehae i ngā tuhinga i runga i te mārama me te māia;
- ka aroturuki, ka arotake i a ia anō, ka whakaahua ā-kupu i te ahu whakamua, me te whakaatu i tāna e ako ana i runga i te māia.

Mā te whai i ēnei tukanga me ēnei rautaki i āna mahi whakarongo, pānui, mātakitaki, ka āhei te ākongi ki:

Ngā whāinga me ngā hunga mā rātou ngā tuhinga

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā he mea tārai te tuhinga kia hāngai ki te āhua o te whāinga me te hunga mā rātou taua tuhinga.

Ngā Tohu:

- ka āta kite, ka mārama he mea āta waihanga ngā tuhinga kia rite ki ngā koronga maha, ki ngā āhuatanga maha, ka kite anō i te hua o tēnei āhua;
- ka tautohu i te titiro a tēnā, a tēnā i roto i ngā tuhinga, me te āta kite mā te tuhinga tonu pea e whakatau te tūnga o te kaupānui;
- ka arotake i te whaitake me te whai hua o ētahi tuhinga.

Ngā ariā

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā, i te mārama pū ki ngā ariā o roto, o waenga, ā, kei tua anō i ētahi tuhinga.

Ngā Tohu:

- ka kapo i te tikanga, mā te mārama pū ki ngā ariā ka hōhonu kē ake, ka hōhonu kē ake;
- ka whiri i ngā hononga, mā te tātari, te arotake me te kōtuitui i ngā ariā o roto, o waenga i ngā tuhinga, i ngā horopaki maha;
- ka āta kite he maha pea ngā pānuitanga e taea ana i roto i tētahi tuhinga;
- ka mahi, ka tautoko hīkarotanga mai i ngā tuhinga, ko ia anake.

Ngā āhuatanga reo

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā, i te mārama pū ki te wāhi ki ngā āhuatanga reo hei whakaputa pānga i roto, i waenga i ngā tuhinga.

Ngā Tohu:

- ka tautohu i te maha tonu o ngā āhuatanga reo hōhonu, ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata, ka mārama anō ki te hua o tēnā, o tēnā;
- ka nanao atu i te huhua noa o ngā kupu hei kapo i te tikanga o te kōrero;
- ka mārama ki te mahi tahi a ngā tikanga tuhi ki te kawae i te whakaaro, ki te whakaputa pānga, ā, ka tātari, ka arotake anō i tēnei āhua;
- ka mārama he rerekē anō ngā reo me te āhua o te tuhi o tēnā, o tēnā kaituhi, ka kite anō i te hua o ēnei rerekētanga.

Te hanga

- Te whakaatu i te mārama whakawāwā ki te maha tonu o ngā whakatakotoranga.

Ngā Tohu:

- ka tautohu, ka mārama anō ki ngā āhuatanga me ngā tikanga o te maha tonu o ngā whakatakotoranga tuhinga, ka kite anō i te hua o ēnei hei kawae i ngā whakaaro o roto i te tuhinga.

TE KŌRERO, TE TUHITUHI, TE WHAKAATU

Ngā tukanga me ngā rautaki

Ka āhei te ākongā ki:

- Te kōtuitui i ngā puna mōhiohio, ngā tukanga me ngā rautaki i runga i te whai hua, i te māia me te hāngai pū, hei tautohu, hei hanga, hei whakapuaki i ngā ariā kei te hōhonu kē atu.

Ngā Tohu:

- ka whakamahi i te mārāma kukune ki ngā hononga i waenga i te reo ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata ina titoa he tuinga;
- ka tito i te maha tonu o ngā tuinga kei te kaha kē atu te matahuhua me te uaua, e honohono tahi ana anō ngā whakaaro o roto, mā te kōtuitui

- i ngā puna mōhiohio me ngā rautaki tukatuka;
- ka kimi i ngā whakahokinga kōrero mai, me te kuhu atu i ngā whakatikatika kia mārāma ake ai ngā tuinga, kia nui ake anō te pānga;
- ka huritao ki āna ake tuinga: ka aroturuki, ka arotake i tāna ake ahu whakamua, ka whakahua i tāna e ako ana i runga i te māia.

Mā te whai i ēnei tukanga me ēnei rautaki i āna mahi kōrero, tuhитуhi, whakaatu, ka āhei te ākongā ki:

Ngā whāinga me te hunga mā rātou ngā tuinga

- Te whakaatu i te mārāma whakawāwā ki te tārai i ngā tuinga kia hāngai ai ki ngā hunga maha, ki ngā whāinga maha.

Ngā Tohu:

- ka hanga i te maha tonu o ngā tuinga e whakaatu ana i te mārāma ki te whāinga me te hunga mā rātou te tuinga, me te hua o

- ēnei mea, mā te āta kōwhiri i ngā kupu, i ngā whakaaro, i te reo, me te hanga e rite ana;
- ka hiki ake, ka kawea roa i te reo whaiaro i ngā wāhi e hāngai ana.

Ngā ariā

- Te tīpako, te whakahiato, te whakawhiti i ngā ariā kawea roa, ariā hōhonu mō ngā kaupapa huhua noa.

Ngā Tohu:

- ka whakahiato, ka whakawhiti, ka kawea roa i ngā ariā, ngā mōhiohio, me ngā mārāmatanga hōhonu;
- ka waihanga tuinga kopi kua āta whakamaheretia,

- e honohono pai ana, mā te tāpiri taipitopito ki ngā ariā, mā te hono haere rānei i ngā ariā, i ngā taipitopito rānei;
- ka whakaatu i te kakama, i te mārāma hōhonu ki te maha tonu o ngā aronga, o ngā titiro.

Ngā āhuatanga reo

- Te tīpako, te kōtuitui haere me te kawea roa i te maha tonu o ngā āhuatanga reo kia hāngai tonu, e tutuki ai ngā pānga huhua.

Ngā Tohu:

- ka āta whakamahi mārire i te maha tonu o ngā āhuatanga ā-waha, ā-tuhi, ā-ataata hei kawea i te whakaaro, i te pānga, me te rere noa o te kupu i te waha, te honohono anō o ngā whakaaro, e pārekareka ai ngā kōrero ki te hunga mā rātou te tuinga;

- ka nanao atu i te huhua noa o ngā kupu hei āta whakapuaki i te whakaaro whāiti;
- ka whakamahi i te maha tonu o ngā tikanga tuhi, tae atu ki te whakatakoto tika i te kōrero me ngā tikanga tātaki, i runga i te hāngai, i te whai hua, me te tika.

Te hanga

- Te whakariterite tuinga, me te whakamahi i te huhua o ngā whakatakotoranga e hāngai ana, e honohono ana, e whai hua ana.

Ngā Tohu:

- ka whakariterite, ka whakahiato i ngā ariā me ngā mōhiohio hei whakatinana i tētahi whāinga, i tētahi pānga rānei, me te āta nanao atu i ngā āhuatanga me ngā tikanga o ētahi whakatakotoranga tuinga huhua.

